

УДК 378.1:33(477.83-25)
JEL A 22, B 15, I 21

РОЗВИТОК ЕКОНОМІЧНОЇ ОСВІТИ У ЛЬВІВСЬКОМУ УНІВЕРСИТЕТІ (ДОІНСТУТИЦІЙНИЙ ПЕРІОД)

Володимир Швець

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
79008, м. Львів, просп. Свободи, 18
e-mail: shwe@ukr.net; ORCID: 0000-0002-9940-689X*

Анотація. *Мета статті – поглибити теоретичні та методологічні основи розвитку економічної освіти в Україні на прикладі Львівського університету у XIX столітті. Актуальність проблематики пов'язана з необхідністю дослідження тенденцій розвитку економічної освіти та визначення основних чинників, які впливають на зміну навчальних дисциплін у процесі фахової підготовки університетського рівня для наступного прогнозування найбільш ефективної структури навчальних програм. У дослідженні використано методи діалектики для аналізу економічних навчальних дисциплін, які викладали у XIX столітті на юридичному факультеті Львівського університету. З'ясовано, що спочатку це були дисципліни відведені для вивчення економіки на макрорівні, а від другої половини XIX століття розпочалось домінування навчальних дисциплін, які пов'язані з господарюванням на мікрорівні. Методи ретроспективного аналізу і синтезу діяльності тогочасного науково-педагогічного персоналу показали їх наукову та практичну активність щодо вирішення актуальних суспільно-економічних проблем цих часів. Результати дослідження виявили, що науково-педагогічний персонал Львівського університету брав активну участь у європейському освітньому просторі та діяльності державних установ. Сформульовано висновок, що на зміни структури навчальних програм Львівського університету найбільший вплив мали суспільно-економічні та політичні процеси в державі через зміни нормативно-правового поля, а також запити практичного розвитку господарюючих суб'єктів.*

Ключові слова: *економічні дисципліни, Львівський університет, економічна освіта, факультет права і адміністрації, професор.*

Постановка проблеми. Економічна освіта у Львівському університеті займає чільне місце у наборі студентів і підготовці конкурентоспроможних фахівців в Україні. Це не випадковість, а продовження традицій Львівського університету, який 2021 року переступив межу 360-літнього досвіду освітньої діяльності на ринку європейських освітніх послуг. Відомо, що історію Львівського університету прийнято числити з дня 20 січня 1661 року, коли польський король Ян II Казимир підписав диплом, що надавав

Єзуїтській колегії у Львові (відома з 1608 року) «гідність академії і титул університету» [1]. Отримання найвищого статусу для колегіуму, найбільш імовірно, передувала участь єзуїтів у допомозі організації монетного двору у Львові, де упродовж 1656 року карбувались монети для короля у критичні часи його правління [2]. Статус надавав право викладання всіх університетських дисциплін, присудження вчених ступенів бакалавра, магістра та доктора [1]. Однак економічна освіта в інституційній формі, на спеціалізованому економічному факультеті, розпочалась тільки у 1966 році. До інституалізації економічна освіта розвивалась на юридичному факультеті, а процес еволюції заслуговує поглибленої уваги та детальніших досліджень. Адже визначення причинно-наслідкових зв'язків у зміні структури навчального процесу в сфері економічної освіти допоможе не тільки зрозуміти логіку поступу за понад столітній період, а й сприятиме прогнозуванню найбільш перспективних навчальних програм на майбутнє.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Першими дослідженнями освітньої діяльності Львівського університету стали праці Станіслава Стажинського та Людвіга Фінкеля наприкінці XIX століття [1], однак вони не були достатньо систематизовані з врахуванням освітнього процесу. Тільки через 100 років, у зв'язку з підготовкою до 350-ліття Львівського університету, спеціально організована редакційна колегія провела глибокі дослідження усього періоду діяльності навчального закладу. Незважаючи на певні перешкоди на шляху дослідників, у зв'язку з браком повної інформації про багатьох викладачів Львівського університету, було видано два томи фундаментальної десятилітньої праці на підставі біограм працівників, підрозділів і видань університету [3–4]. Праця дослідників Львівського університету спричинила синергійний ефект, завдяки якому почались поглиблені дослідження щодо становлення різних наукових напрямів і навчальних дисциплін. Цей процес не оминув економічних дисциплін [5]. Однак потреби поглиблених досліджень розвитку економічної освіти й надалі потребують наукової уваги, відповідно до сучасних вимог, щоб використати історичні досягнення та переваги Львівського університету для забезпечення подальшого успішного майбуття.

Постановка завдання (формулювання цілей статті). Мета статті – поглибити теоретичні та методологічні основи розвитку економічної освіти в Україні з використанням історичних матеріалів Львівського університету у XIX столітті. Досягнення поставленої мети передбачає вирішення завдань, а саме: з'ясувати, виокремити та згрупувати навчальні дисципліни, які давали економічну освіченість майбутнім фахівцям з права; розкрити дані про вчених, які викладали економічні дисципліни та їхні наукові інтереси; провести аналіз причинно-наслідкового зв'язку між виникненням економічних дисциплін та основних чинників, що спричинили їх появу, розвиток і вплинули на наступну трансформацію; визначити можливі шляхи вирішення сьогоденних проблем розвитку економічної освіти та їх прогнозування на підставі історичного досвіду Львівського університету.

Виклад основного матеріалу дослідження. На підставі аналізу наукових джерел [1–3] в історії Львівського університету доцільно виокремити сім основних періодів (табл. 1). Кожен із них в історії Львівського університету мав свої особливості та відмінності, що стосується також виникнення економічних дисциплін. Проведений

аналіз щорічних навчальних програм Львівського університету [6–12], які друкувала міська друкарня, виявив, що економічні дисципліни почали викладати III періоді, а відтак активно поширились і удосконалились у IV періоді на юридичному факультеті. Перші дві економічні дисципліни з відомих 16-ти у першій половині XIX століття, які викладали на юридичному факультеті, мали назви: «Теорія статистики» і «Статистика Австрійської імперії в контексті австрійського права» (табл. 2). Ці дисципліни викладав Август Новак – цісарсько-королівський (ц.-к.) публічний професор європейського державознавства і статистики Австрії; професор політичного законодавства Львівського університету. Відомо, що він викладав на юридичному факультеті Львівського університету в 1833 році і до 1837 [6–7]. Від 1849 року був професором теорії та політики Празького університету.

Таблиця 1

Основні періоди розвитку Львівського університету

Періоди	Часовий лаг	Держава	Характеристика періоду
I	кінець XVI ст. – 1661	Річ Посполита	Передумови виникнення Львівського університету. Єзуїтський колегіум
II	20.01.1661 – до 1773	Річ Посполита	Від часу отримання статусу академії Львівському університету до усунення ордену єзуїтів
III	1774–1848	Австрія	Період світського реформування Львівського університету
IV	1848–1918	Австро-Угорщина	Період демократичних реформ у Львівському університеті
V	1919–1939	Польща	Львівський університет – складова польської освітньої системи
VI	1940–1990*	СРСР	Львівський університет у період входження України до складу СРСР. Політизація навчального процесу більшовиками
VII	Від 1991 року	Україна	Львівський університет після відновлення незалежності України

*За винятком періоду німецької окупації.

Таблиця 2

Економічні дисципліни у Львівському університеті у першій половині XIX століття

Номер за пор.	Навчальні дисципліни	Викладачі	
1	Теорія статистики	Август Новак	Йоган Моріц Хлюпп
2	Статистика Австрійської імперії в контексті австрійського права	Август Новак	Йоган Моріц Хлюпп
3	Наука про складне табелювання	Філіп Ешеріх	Філіп Ешеріх
4	Розрахунки з партнерами	Філіп Ешеріх	Філіп Ешеріх
5	Торговельне право, юридичні норми та їх застосування	Філіп Ешеріх	Франц Туна
6	Сільське господарство	Домінік Колюмбус	Рудольф Кнер

Після А. Новака ці дисципліни (упродовж 1839–1848) викладав Йоган Моріц Хлюпп – доктор права, професор статистики і митного права Львівського університету [7]. Крім статистики, він читав лекції з «Європейського державознавства» і «Австрійських митних правил». Від 1849 року Й. М. Хлюпп – професор фінансової звітності та завідувач кафедри статистики у Празькому університеті [8]. Статистиці приділялася така увага на юридичному факультеті Львівського університету у зв'язку з потребою забезпечити майбутніх фахівців знаннями методики визначення доходів на рівні держави, щоб розуміти інструментарій ефективного управління. Адже тогочасне визначення статистики: наука про багатство народу [5]. До середини XIX століття лекції у Львівському університеті читали за усталеними тоді правилами, тобто на основі попередньо виданих і найбільш визнаних книжок. Наприклад, у програмі лекцій на 1841 навчальний рік зазначалось, що доктор права Моріц Хлюпп читає лекції з теорії статистики на підставі 2-го видання (1828) підручника Йоганна Ціціуса [7]. Щоб поглибити методику розрахунку статистичних показників, а також для контролю за їхньою достовірністю, у Львівському університеті в першій половині XIX століття викладали такі дисципліни: «Наука про складне табелювання» і «Розрахунки з партнерами» [4–5]. Відомо, що у 30-х роках XIX століття ці дисципліни викладав Філіп Ріттер Ешеріх – доктор філософії, професор рахівництва юридичного факультету Львівського університету упродовж 1833–1843 років. Філіп Ешеріх у 1839 році був деканом філософського факультету. Окрім дисциплін про розрахунки, він викладав також предмет «Торговельне право, юридичні норми та їх застосування», який поширював знання майбутніх фахівців у галузі економіки. Після Ф. Ешеріха «Торговельне право, юридичні норми та їх застосування» викладав Франц Туна – доктор права, професор старого польського цивільного права, торгового й обмінного права та судового переслідування Львівського університету, водночас він був професором торгового й обмінного права у Львівській реальній торговельній академії. Ф. Туна навчався в Брно, Оломоуці та Відні. Мав практику у суді, а від 1832 року працював у Львові, де з 1842 до 1848 року читав лекції у Львівському університеті. Від 1849 – професор Празького університету [9]. Зауважимо, що читання економічних дисциплін було тісно пов'язане з визначенням вчених звань викладачів університету, що свідчить про спеціалізацію серед тогочасних науковців. Наприклад, відомо, що Антон Гаймбергер, доктор права був професором римського цивільного і церковного права Львівського університету, викладаючи відповідний профіль дисципліни [6]. У 1839 році він був ректором Львівського університету і водночас директором Реальної Торговельної академії у Львові, професором торгового та вексельного права цієї ж академії, а в 1843 – деканом юридичного факультету та директором університетської канцелярії [5].

З економічних студій першої половини XIX століття викладали такі дисципліни за вільним вибором студентів: «Земельне господарство» і «Сільське господарство» (див. табл. 2). Лектором був Домінік Колюмбус – доктор фармакології Львівського університету, професор природничої історії і сільського господарства Львівського університету (1839–1841). Після нього (упродовж 1842–1849) ці предмети викладав

Рудольф Кнер – доктор медицини і хірургії, професор природознавства Львівського університету [3, с. 614].

Переломним моментом у викладанні економічних дисциплін став 1848 рік – час революцій європейських народів та економічних реформ. Скасування панщини і розвиток кооперації у більшості європейських країн не могло не вплинути на розвиток економічних студій у Львівському університеті. Адже на арену господарських відносин виступає все більша кількість суб'єктів господарювання, для яких треба було створити нормативно-правове й організаційно-методичне забезпечення, підготувати відповідного рівня фахівців. Ці обставини стали підставою виокремлення другого періоду в розвитку економічних дисциплін та їх удосконалення, що збігається з четвертим періодом в історії Львівського університету. У цей період відбувались демократичні реформи, які стосувались насамперед мови викладання, а також змістовних змін. Відбувся перехід від схоластики до практичних дисциплін, затребуваних часом. Водночас, якщо на першому етапі економічні дисципліни були сконцентровані на рівні загальнонаукової підготовки, то на другому етапі простежувались більш вільні, нестандартні найменування економічних навчальних дисциплін, що визначали майбутню спеціалізацію випускників (табл. 3).

Таблиця 3

Економічні дисципліни у Львівському університеті в середині XIX століття

Номер за пор.	Навчальні дисципліни	Викладачі
1	Австрійське торгове і обмінне право	Йоган Шульц
2	Австрійська статистика	Альбін Гаммер
3	Австрійське пряме оподаткування	Альбін Гаммер
4	Загальна фінансова наука	Йоган Паздера
5	Австрійське державне рахункознавство	Йозеф Шрот, Зіард Штайнер
6	Загальне рахункознавство	Йозеф Шротт
7	Приватне рахівництво і ведення каси в Австрії	Зіард Штайнер
8	Про камеральну форму розрахунків і її застосування до Державної Скарбниці Австрії, бюджету, державного контролю і ведення каси	Зіард Штайнер, Йоган Гончік
9	Загальні фінанси, доходи державного бюджету, служб, фінансових і контролюючих органів	Зіард Штайнер
10	Наука про державні розрахунки і комерційну бухгалтерію	Йоган Гончік

Як видно з табл. 3, Йоган Шольц – доктор права, професор старого польського цивільного, торговельного, вексельного права і цивільного провадження продовжував традиції викладання дисципліни «Австрійське торгове і обмінне право». Аналогічно, як і доктор права, професор статистики і австрійського фінансового законодавства, Альбін Гаммер викладав у цьому періоді предмет «Австрійська статистика». Водночас професор А. Гаммер почав викладати нову дисципліну «Австрійське пряме оподаткування», що сьогодні найближче до спеціальності «Облік і оподаткування». Розвиток науки

про фінанси у Львівському університеті пов'язаний насамперед з іменем Андреаса Горак – доктором права, професором австрійського торгового та вексельного права і австрійського фінансового права Львівського університету. Андреас Горак почав викладати у Львівському університеті у 1855 році. Відомо, що А. Горак попередньо перебував на викладацькій роботі в Оломоуцькому університеті, де його обирали ректором (1833), а в 1850 і 1855 роках – деканом факультету. У Львівському університеті А. Горак обраний продеканом у 1857 і 1858 роках. Працював А. Горак у Львівському університеті до 1865 року, викладав німецькою мовою «Австрійське торгове і вексельне право» та «Фінансове законодавство» (з 1855 року). Мовою оригіналу назва другого предмета, пов'язаного з фінансами, – «Die Finanzgesetzkunde». Тоді ж у Львівському університеті викладав Йоган Паздера, доктор права, професор політичних наук і австрійського політичного законодавства. Спочатку (з 1855) викладав «Політичну економію», а «Економіку і фінансову політику» (у 1857), а в 1858 році почав читати лекції з предмета «Політична економія (за винятком Фінансової науки)», а «Фінансову науку» почав викладати як окремий предмет (табл. 4).

Таблиця 4

**Економічні дисципліни у навчальному процесі Львівського університету
у другій половині XIX століття**

Номер за пор.	Навчальні дисципліни	Викладачі
1	Політична економія і фінанси	Йоган Паздера
2	Теорія статистики і австрійська статистика	Альбін Гаммер
3	Загальне рахункознавство	Йозеф Шротт
4	Приватне рахівництво і ведення каси в Австрії	Зіард Штайнер
5	Фінансова наука	Йоган Паздера Леон Білінський
6	Європейська статистика.	Альбін Гаммер
7	Про камеральну форму розрахунків і її застосування до Державної Скарбниці Австрії, бюджету, державного контролю і касоведення	Зіард Штайнер, Йоган Гончік
8	Загальні фінанси, доходи державного бюджету, служб, фінансових і контролюючих органів.	Зіард Штайнер
9	Про економіку	Зіард Штайнер
10	Історія торгівлі з увагою до національної економіки	Зіард Штайнер
11	Державне рахівництво та його історичний розвиток в Австрії	Стефан Козма
12	Теорія та практика ведення купецьких, фабричних і промислових книг у правовому регулюванні на основі історичного розвитку і загального огляду австрійського законодавства	Стефан Козма
13	Історія та література приватного, публічного і державного рахівництва від виникнення друкарства до найновіших часів	Стефан Козма

Особливий внесок у розвиток економічних студій у Львівському університеті зробив Леон Білінський – доктор права з 1867 (тема дисертації: «Мальтурська теорія

народжуваності та земельна рента Рікардо») [1]. У 1868 році Л. Білінський отримав звання приват-доцента суспільної економії, а через рік – з політекономії. З 1874 року Л. Білінський став звичайним професором політичної економії. Викладав такі предмети: «Національна економіка» (з 1868–1869); «Австрійське управлінське законодавство (перша частина, автономний управлінський організм представлених у Державній Раді королівств і земель, з особливим наголосом на самоуправлінні Галичини)» і «Репетиторіум з фінансів» (з 1870). За час викладацької роботи у Львівському університеті Л. Білінський був кілька разів деканом факультету права, а в 1878–1879 роках обирали ректором. У 1876 році проф. Л. Білінський став дійсним членом Краківської академії, а також членом-кореспондентом Паризького т-ва з досліджень питань вищої школи. Був також членом дирекції Галицької ощадної каси, Ради поштових ощадних кас, Ради м. Львова (1880–1882). Л. Білінський автор понад 20 праць (вагомі показники на ті часи), зокрема: «Studia nad podatkiem dochowym», у двох томах (1872); «Procent a czynsz» (Warszawa, 1872); «System nauki skarbowej» (Lwów, 1876.); підручника «Wykład ekonomii społecznej» (тричі перевидавався 1873, 1879 і 1892). Як практик Л. Білінський брав участь у розбудові банківської системи Галичини. Акціонерні банки почали створювати в Галичині у 60-х роках XIX століття. Першим був Галицький Акціонерний Банк Гіпотечний АС у Львові («Galicyski Akcyjny Bank Hipoteczny SA we Lwowie») закладений у 1867 році. Особливістю розвитку галицького банківництва було існування потужного «Крайового Банку для Королівства Галичини і Володимирії з Великим Князівством Краківським» [12]. Леон Білінський став одним із очільників цього банку. Ця установа була створена згідно з рішенням Крайового Сейму у 1881 році. Крім функцій кредитування, також виконувала функції центрального банку, залучаючи у разі потреби комерційні банки. Неодноразово Л. Білінського обирали послом до сейму, а в 1892 році став Президентом генеральної дирекції державної залізниці й отримав статус таємного радника імператора. У законотворчій діяльності виконував функції референта при врегулюванні нафтових промислів; про забезпечення працівників від захворювань, про відновлення привілеїв Австро-Угорського банку, про премійовані облігації, був автором та ініціював прийняття закону про податок від обороту цінних паперів на біржі (1892) [3, с. 206]. На другий період розвитку економічних дисциплін у Львівському університеті припадає викладацька діяльність Йозефа Шротта, офіційного представника Галицької провінційної бухгалтерії; доктора філософії і професора рахівництва Львівського університету [8]. З 1845 року, працюючи викладачем Львівського університету, крім дисципліни «Митний порядок і провадження інших непрямих державних доходів», Й. Шротт викладав також «Австрійське державне рахункознавство» і «Загальне рахункознавство» (табл.4). Вклад Й. Шротта у розвиток цих наук у Львівському університеті був настільки вагомим, що згодом Теодор Кульчицький, який з 1854 року викладав у Празькому університеті «Державне рахівництво», а у Львівському університеті був на посаді приват-доцента (1871–1888), написав і видав працю польською мовою «Schrotta Rachunkowość państwowa w tłómaczeniu» [3, с. 691]. Продовжив і розвинув традиції викладання рахівництва у стінах Львівського університету Зіард Штайнер, професор державного рахівництва, який

одночасно заміщував посаду викладача торгової науки і комерційного бухгалтерського обліку у Технічній академії. Професор Зіард Штайнер викладав ще такі предмети: «Приватне рахівництво і ведення каси в Австрії», «Про камеральну форму розрахунків і її застосування до Державної Скарбниці Австрії, бюджету, державного контролю і касоведення», «Загальні фінанси, доходи державного бюджету, служб, фінансових і контролюючих органів», «Про економіку», а також таку дисципліну: «Історія торгівлі з увагою до національної економіки». Отже, простежується певна закономірність, яка полягає у конкретизації економічних студій від вивчення загальнодержавного стану економіки до найбільш важливих галузей, а відтак до механізму формування державного бюджету й організації контролю за його виконанням і використанням. Особливу увагу приділяли національному рахункознавству. Продовжувачем Зіарда Штайнера у викладанні окремих предметів був Йоган Гончік, доктор права, надзвичайний публічний професор державного рахункознавства, а також перший екзаменаційний комісар Державної екзаменаційної комісії з державного рахункознавства [8–11]. У Львівському університеті Й. Гончік працював з 1855 до 1871 і викладав навчальну дисципліну «Наука про державні розрахунки», а з 1870 – «Наука про державні розрахунки і комерційну бухгалтерію» (табл. 5). Від цього часу починаються традиції викладання й опрацювання бухгалтерського обліку у стінах Львівського університету.

Таблиця 5

Облікові та фінансові дисципліни у Львівському університеті в 1870–1871 роках

Номер за пор.	Економічні предмети	Викладачі
1	Австрійське торгівельне і вексельне право	Леонард Пентак
2	Наука про державні розрахунки (Staatsrechnungswissenschaft)	Йоган Гончік
3	Наука про державні розрахунки і комерційну бухгалтерію	Йоган Гончік
4	Австрійське фінансове право	Едвард Буль
5	Репетиторіум з фінансових умінь	Леон Білінський
6	Наука про загальне рахівництво	Йоган Гончік

З табл. 5 бачимо певний синтез дисциплін, які взаємо пов'язують економічні знання на макрорівні (державні розрахунки) із мікрорівнем (комерційна бухгалтерія). Окремо викладається фінансове право та фінансові уміння, що свідчить про спеціалізацію та практичну спрямованість у підготовці майбутніх фахівців.

Як свідчать результати аналізу історичних джерел Львівського університету, одним із довголітніх працівників Львівського університету, який викладав більшу частку облікових дисциплін був Стефан Козма – секретар і нотаріус Львівського університету, заступник професора державного рахівництва польською і німецькою мовами викладання. Працював у канцелярії Львівського університету (1839–1880), синдик університету, інспектор університетської будівлі, касир університетської каси і обох вищих гімназій, секретар сенату Львівського університету [3, 631]. Актуар галицького інституту глухонімих у Львові (з 1844), заміщав посаду викладача торгівельної

науки і комерційної бухгалтерії в Технічній академії (з 1854), заступник професора купецької бухгалтерії і торгівельного уміння, політичної економії і товарознавства при торгівельному відділі цієї академії (1855–1875). З 1870 до 1880 – суплент відділу права і політичних умінь у Львівському університеті. Стефан Козма був членом державної екзаменаційної комісії з державного рахівництва Львівського університету (1871–1872), і різних товариств, зокрема, історико-статистичної секції «Моравсько-Сілезького товариства для сприяння землеробству, природознавству і країнознавству» у Берні. Як видно з даних табл. 6, С. Козма у Львівському університеті викладав багато предметів з обліку і рахівництва. Крім наведених у таблиці, він викладав такі

Таблиця 6

Обліково-аналітичні дисципліни у Львівському університеті в 1872–1873 роках

Номер за пор.	Предмети	Викладачі
1	Державне рахівництво, а саме історичний розвиток і його сучасний стан в австрійській державі	Стефан Козма
2	Репетиторіум і практичні вправи з державного рахівництва	Стефан Козма
3	Репетиторіум і практичні вправи з купецького рахівництва, як одинарного так і подвійного	Стефан Козма
4	Державне рахівництво для справ країв Австро-Угорської монархії	Теодор Кульчицький
5	Про основні відмінності камерального методу. Практичні заняття	Теодор Кульчицький
6	Про основи оподаткування. Практичні приклади	Юзеф Тимінський

дисципліни: «Система державного рахівництва в Австрії», «Систематичний виклад державного рахівництва діючого в Австрії», «Історія та література облікової практики від античних часів до середньовіччя», «Система облікової практики як галузі загальної науки про господарювання у застосуванні до приватних, публічних і урядових господарств», «Система простого і подвійного купецького книговодства для господарств заробкових» (з 1876). Назва останньої з перелічених дисциплін утворена під впливом прийнятого в Австрії 9 квітня 1873 року закону «Про заробкові і господарські товариства». Згідно з цим законом усі суб'єкти господарювання були зобов'язані вести бухгалтерський облік, щорічно складати та подавати фінансову звітність (табл. 7). Відповідно, виникла потреба при підготовці фахівців університетського рівня більше уваги приділяти вивченню законодавства, що регламентувало питання обліку та звітності підприємств. Перший коментар вищезгаданого закону підготував і видав Леонард П'єнтак – доктор права (з 1867), приват-доцент австрійського торгового і вексельного права (з 1869), а від 1870 року – професор торговельного і вексельного права Львівського університету [4, с. 286–287]. У праці «O towarzystwach zarobkowych i gospodarczych według ustawy z dnia 9-go kwietnia 1873 r.», яка вийшла у Львові 1874 року, Леонард П'єнтак надав тлумачення і науковий коментар закону «Про заробкові і господарські товариства». В університеті Л. П'єнтак викладав такі економічні дисципліни: «Австрійське торгове і вексельне

право», «Про торговельні спілки». Був деканом факультету права Львівського університету (1879, 1884, 1891), продеканом (1880, 1881, 1885, 1892), ректором (1882, 1889), і проректором (1883, 1890), а також обирався членом-кореспондентом Академії умінь у Кракові (від 1883). Л.П'єнтак виконував громадську роботу: обирався у Раду м. Львова (від 1886) і послом від м. Львова у Державній Раді (1893). Як визнаний фахівець, Л. П'єнтак отримав титул Радника Двору Австро-Угорської імперії (1893).

Таблиця 7

Обліково-аналітичні дисципліни у Львівському університеті в 1874–1875 роках

Номер за пор.	Предмети	Викладачі
1	Основи рахункових умінь із застосуванням до потреб приватних і суспільних	Стефан Козма
2	Загальні основи рахівництва, так званого купецького одинарного і подвійного з розглядом і порівнянням різних способів ведення купецьких книг	Стефан Козма
3	Історичний розвиток рахункових умінь та література про це від найдавніших часів	Стефан Козма
4	Основи загального рахівництва	Теодор Кульчицький

Економічні дисципліни у Львівському університеті XIX століття викладали спочатку німецькою мовою, а пізніше здебільшого польською. Водночас у другій половині XIX століття окремі дисципліни викладали українською мовою. Першим вченим економіко-правового напрямку у Львівському університеті, який викладав українською мовою, став завідувач кафедри цивільного приватного права Омелян Лопушанський [4, с. 633]. О. Лопушанський очолював цю кафедру упродовж 10 років (1862–1872), був також радником суду. Його наступником став доктор права та філософії Олександр Огоновський – брат відомого діяча Товариства «Просвіти» Омеляна Огоновського. У 1872 році Олександр Огоновський став суплентом австрійського приватного права з українською мовою викладання, а в 1874 році отримав звання приват-доцента [13]. Починаючи від 1875 року викладав українською мовою «Австрійське загальне приватне право», а згодом «Австрійське право родинне». Від 1877 року О. Огоновський став надзвичайним, а з 1882 – звичайним професором цивільного права Львівського університету. Під час викладацької роботи у 1886 році обирався деканом правничого факультету. З друкованих праць, які вийшли українською мовою у правничому часописі, найвагоміші: «Про натуральні зобов'язання» (1890); «Право облігаційне і спадкове» (Львів, 1897).

Дослідження питань з економічної історії у Львівському університеті розпочав Михайло Грушевський після прибуття до Львова (1894). Водночас М. Грушевський активно керував науковими дослідженнями на економічну тематику (табл. 8). Особливо плідно працював у цьому напрямі один із найбільш відомих його учнів – Іван Крип'якевич, який дослідив торгівлю у м. Львові на підставі рахункових книг XVII століття, започаткувавши розвиток економічного аналізу як наукового напрямку [13]. Як видно з даних табл. 8, учні М. Грушевського досліджували різні аспекти економічних

відносин Європи, зокрема, І. Крип'якевич 10 жовтня 1909 року виконав наукову роботу на тему: «Кольбер і меркантилізм» [14, с. 82]. Це дослідження, як і інші, згадується в екзаменаційній відомості з всесвітньої історії Львівського університету на здобуття звання вчителя середніх шкіл. Про визнання фахового рівня з економічної історії свідчить той факт, що до Михайла Грушевського звертались за рецензіями, наприклад, на книжку П. Мельгунова – «Очерки по истории русской торговли IX–XVIII вв.», яка була видана у Москві 1905 року [15, с. 63].

Таблиця 8

Праці економічного характеру виконані під керівництвом М. Грушевського

Номер за пор.	Автор	Назва	Дата
1	Антін Крушельницький	Погляди Лямпрехта й Інама-Штернег на історію селянської верстви, її правове становище й оподаткування	1904-27-10 (9.11)
2	Я. Камінський	Суспільно-економічний рух в Англії в другій пол. XIV ст.	1904
3	Г. Головка	Наслідки відкриття Нового світу для економіки Європи	1906
4	Є. Форостина	Велика пошесть пол. XIV ст. і її економічні наслідки для Західної Європи	1908-15-10 (28.10)
5	Іван Крип'якевич	Кольбер і меркантилізм	1909-10-10
6	Федір Голійчук	Децемвіри	1911-01-02 (14.02)

Висновки та перспективи подальших досліджень. З дослідження економічної освіти у навчальному процесі Львівського університету до інституційного періоду, що припав на XIX століття, можна зробити такі висновки.

1. Економічні дисципліни почали викладати у Львівському університеті на юридичному факультеті, що було зумовлено потребою інформаційного забезпечення управління державою. Першою економічною навчальною дисципліною була «Теорія статистики» і «Статистика Австрії». Викладачами економічних дисциплін у Львівському університеті були вчені зі ступенем доктора права, наукові інтереси яких стосувались економіко-правових знань. Більшість викладачів читали лекції в різних університетах Європи (Брно, Відня, Праги, Оломоуца), що свідчить про належність Львівського університету до загальноєвропейського навчального процесу у питаннях розвитку економічної освіти.

2. Викладання економічних дисциплін у Львівському університеті в XIX столітті можна поділити на два періоди. Перший період – перша половина XIX століття – характеризується виникненням економічних студій здебільшого орієнтованих на ведення державних національних рахунків, а також на правове забезпечення відносин у торгівлі як найбільш розвинутій галузі економіки. Другий період розпочався унаслідок революційних подій в європейських країнах, а формування дисциплін відбувалось під впливом економічних реформ – скасування панщини і сприяння розвитку кооперації. Економічні дисципліни у цьому періоді характеризуються практичною спрямованістю для

правового забезпечення діяльності суб'єктів господарювання. З одного боку, відбувається виокремлення економічних дисциплін загальної підготовки («Національна економіка», «Політична економія» і «Фінанси»), а з іншого – виникають облікові дисципліни. Бухгалтерський облік викладали відповідно до німецького законодавства, що створило передумови поширення німецької облікової школи на українській землі. Це свідчить про зародження економічної освіти у стінах Львівського університету ще у XIX столітті.

3. Системне дослідження історичного поступу економічної освіти дає змогу виявити основні чинники, якими стали економічні реформи. Екстраполюючи вплив чинників на економічну освіту сьогодні, можна прогнозувати контури майбутніх освітніх програм, які мають чітко виражені праксеологічні параметри і стали затребуваними суб'єктами господарювання у світі під впливом розвитку інформаційних технологій. Особливо це стосується співробітництва університету з найбільш успішними компаніями, які є носіями сучасної економічної культури.

Уведені в науковий обіг відомості про викладання економічних дисциплін у Львівському університеті в XIX столітті допомагають відкрити нові можливості для подальших системних досліджень розвитку економічної освіти в Україні.

Список використаних джерел

1. Finkel L., Starzyński S. Historia Uniwersytetu Lwowskiego: W 2 cz. Lwów, 1894.
2. Shvets V. Accounting Book of the Lviv Mint (1656–1657) as a Source of Accounting and Analytical Experience in Managing Business Entities in Emergencies. EEM. 2020; Vol. 7, Number 2 : p. 33–45.
3. Енциклопедія. Львівський національний університет імені Івана Франка : в 2 т. Т. I : А-К. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2011. 716 с.
4. Енциклопедія. Львівський національний університет імені Івана Франка : в 2 т. Т. II : Л-Я. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2014. 764 с.
5. Швець В. Виникнення і розвиток економічних студій у Львівському університеті в XIX столітті / Формування ринкової економіки в Україні : зб. наук. пр. Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2012. Вип. 26, ч. 2. С. 303–310.
6. Taschenbuch der apostolischen Majestat Franz I. allerhöchsten Namen führenden Universität zu Lemberg für das Jahr 1833.
7. Taschenbuch der apostolischen Majestat Franz I. allerhöchsten Namen führenden Universität zu Lemberg für das Jahr 1837.
8. Taschenbuch der apostolischen Majestat Franz I. allerhöchsten Namen führenden Universität zu Lemberg für das Jahr 1841.
9. Akademische Behoerden an der k. k. Universitaet zu Lemberg Sammt der Ordnung der Verlesungen an derselben im Sommer-Semester des Studienjahres 1854.
10. Akademische Behörden an der k. k. Universität zu Lemberg, sammt der Ordnung der Vorlesungen an derselben im Winter-Semester des Studien-Jahres 1865/66.
11. Akademische Behörden an der k. k. Universität zu Lemberg, sammt der Ordnung der Vorlesungen an derselben im Winter-Semester des Studien-Jahres 1870/71.
12. Shvets, V., Pelekh, U. Perspectives of application of the Polish-Ukrainian historical heritage experience in banking sektor / Cross-border heritage as a basis of Polish-Belarusian-Ukrainian Cooperation // Publication of the Scientific Papers of the International Scientific Conference. Center of European Projects, Warsaw 2018. P. 246.

13. Skład Uniwersytetu i program wykładów w zimowym półroczu 1898-99. Lwów, 1898. 212.
14. Крип'якевич І. Матеріали до історії торгівлі Львова // Записки НТШ. 1905. Т. 65.
15. Рукописи, документи і матеріали Михайла Грушевського у фондах Центрального державного історичного архіву України у Львові. Каталог / Упорядник: Оксана Мартиненко, ред. Я. Дашкевич. Львів, 2005. 224 с.

References

1. Finkel L., Starzynski S. (1894) Historia Uniwersytetu Lvovskiego [History of the University of Lviv] In the 2nd part. Lviv, 1894. [in Polish].
2. Shvets V. (2020) Accounting Book of the Lviv Mint (1656–1657) as a Source of Accounting and Analytical Experience in Managing Business Entities in Emergencies. EEM. 2020; Volume 7, Number 2 : pp. 33– 45.
3. Encyclopedia. Lvivskyy natsionalnyy universytet imeni Ivana Franka (2011) [Ivan Franko National University of Lviv]: in 2 volumes. TI: AK. Lviv: Ivan Franko Lviv National University, 2011. 716 p. [in Ukrainian].
4. Encyclopedia. Lvivskyy natsionalnyy universytet imeni Ivana Franka (2014) [Ivan Franko National University of Lviv]: in 2 volumes T.II: L-Ya. Lviv: Ivan Franko Lviv National University, 2014. - 764 p. [in Ukrainian].
5. Shvets V. (2012) Vynyknennia I rozvytok ekonomichnyh studiy u Lvivskomu universyteti v XIX stolitti [Origin and development of economic studies at Lviv University in the XIX century] / Formation of market economy in Ukraine: collection. Science. pr. Lviv: LNU named after I. Franko, 2012. Issue. 26, Part 2. P. 303–310 [in Ukrainian].
6. Tashenbuh der apostolishen mayesteit Frants der erste allerhoysten namen fyurenden univerzitat tsu Lyemberg fyur das yar 1833. (1832) [Paperback book of the apostolic majesty Francis I of the highest name leading University of Lviv for the year 1833]. [in German].
7. Tashenbuh der apostolishen mayesteit Frants der erste allerhoysten namen fyurenden univerzitat tsu Lyemberg fyur das yar 1837. (1836) [Paperback book of the Apostolic Majesty Francis I of the highest name leading University of Lviv for the year 1837]. [in German].
8. Tashenbuh der apostolishen mayesteit Frants der erste allerhoysten namen fyurenden univerzitat tsu Lyemberg fyur das yar 1841. (1840) [Paperback of the Apostolic Majesty Francis I of the highest name leading University of Lviv for the year 1841]. [in German].
9. Akademishe behyorden an der k. k. univerzitet tsu Lyemberg zammt der ordnung der ferlyezungen an derzelben im zommer-zemester des shtudiyenyares 1854. (1853) [Academic authorities at the k. k. Universitaet zu Lemberg, together with the order of readings in the summer semester of the academic year 1854]. [in German].
10. Akademishe behyorden an der k. k. univerzitet tsu Lyemberg zammt der ordnung der ferlyezungen an derzelben im zommer-zemester des shtudiyenyares 1865/66. (1865) [Academic authorities at the k. k. University of Lemberg, together with the order of lectures at the same in the winter semester of the academic year 1865/66]. [in German].
11. Akademishe behyorden an der k. k. univerzitet tsu Lyemberg zammt der ordnung der ferlyezungen an derzelben im zommer-zemester des shtudiyenyares 1870/71. (1870). [Academic authorities at the k. k. University of Lemberg, together with the order of lectures at the same in the winter semester of the academic year 1870/71]. [in German].
12. Shvets, V., Pelekh, U. (2018) Perspectives of application of the Polish-Ukrainian historical heritage experience in banking sektor / Cross-border heritage as a basis of Polish-Belarusian-

- Ukrainian Cooperation // Publication of the Scientific Papers of the International Scientific Conference. Center of European Projects, Warsaw 2018. P. 246.
13. Slad Uniwersytetu i program wykładu w zimowym pulrochu 1898-99. (1898) [Composition of the University and program of lectures in the winter half of 1898-99]. Lviv, p. 212. [in Poland].
  14. Krypyakevych I. (1905) Materialy do istoriyi torhivli L'vova [Materials on the history of trade in Lviv] // Notes of NTSh. T. 65. [in Ukrainian].
  15. Rukopysy, dokumenty i materialy Mykhayla Hrushevs'koho u fondakh Tsentral'noho derzhavnoho istorichnoho arkhivu Ukrayiny u L'vovi. (2005) [Manuscripts, documents and materials of Mykhailo Hrushevsky in the funds of the Central State Historical Archive of Ukraine in Lviv]. Catalog / Compiler: Oksana Martynenko, ed. J. Dashkevych., Lviv. p. 224 [in Ukrainian].

DEVELOPMENT OF ECONOMIC EDUCATION AT LVIV UNIVERSITY (PRE-INSTITUTIONAL PERIOD)

Volodymyr Shvets

*Ivan Franko National University of Lviv,
79008, Lviv, 18 Svobody Ave.
e-mail: e-mail: shwe@ukr.net*

Abstract. The goal of the article is to deepen the theoretical and methodological foundations of the development of economic education in Ukraine at the example of Lviv University in the XIXth century. The relevance of the issue is related to the need to study the trends in economic education and to identify the main factors influencing the change of disciplines in the course of professional training at the university level for subsequent forecasting of the most effective structure of the curricula.

The study used the methods of dialectics in the analysis of the economic disciplines taught in the nineteenth century at the Faculty of Law of Lviv University. It is established that at first these were the disciplines set aside for the study of economics at the macro level, and since the second half of the XIX century academic disciplines related to management at the micro level started prevailing. The methods of retrospective analysis and synthesis of the activities of the then scientific and teaching staff showed their scientific and practical activity in solving current socio-economic problems of those times. The results of the study showed that the scientific and teaching staff of Lviv University played an active role in the European educational space and practical activities of the government agencies and organizations.

Historical facts related to the origin and development of accounting at Lviv University during the XIXth century were researched for the first time. In particular, the list of subjects on accounting and information about the researchers who taught them over the period under study is provided. Analysis of the relationship of the causes and effects of the origin of disciplines on accounting and the major factors which caused their appearance, development and transformation, was performed. The sources for integration processes, which are the basis for further cooperation between Polish and Ukrainian researchers in the field of development of accounting and analytical sciences, are provided.

It is concluded that the changes in the structure of the curricula of Lviv University were mostly influenced by socio-economic and political processes in the country through the changes in the regulatory framework, as well as requests for practical development of economic entities.

Keywords: economic disciplines, Lviv University, economic education, the Faculty of Law and Administration, professor.

*Стаття надійшла до редакції 04.10.2021
Прийнята до друку 24.11.2021*